

AZƏRBAYCANÇILIQ İDEOLOGİYASI MİLLİ VƏ ÜMUMBƏŞƏRİ İDEOLOGİYA KİMİ

Səba Ramiz qızı Hüseynova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
sabahuseyn@gmail.com

Açar sözlər: *Milli ideologiya, azərbaycançılıq, vətəndaşlıq, milli müstəqillik, vicdan azadlığı, əqidə azadlığı, qloballaşma, milli dəyərlər*

Məqalədə ideya və ideologiyanın xalqların və cəmiyyətlərin həyatının ən mühüm idarəedici vasitəsi olması əsas planı təşkil edir. Müstəqillik ideyasının əsas dayacağı olan milli dəyərlərə sadiqlik hazırda Azərbaycan cəmiyyətində aparıcı təbliğat vasitəsidir. Milli ideologiyamızın əsası olan azərbaycançılıq ideologiyasını həm ölkə vətəndaşları, həm də ölkədən kənarında yaşayan azərbaycanlılar arasında davakar millətçilik və şovinizmdən fərqli olaraq, həm dövlətimizin müstəqilliyini, həm də xalqımıza məxsus dəyərləri dünyaya çatdırmaq hər bir vətəndaşın müqəddəs vəzifəsi olmalıdır. Hazırada azərbaycançılıq ideyası qloballaşma şəraitində universal dəyərlərin qorunmasını önəmli hesab edir və ölkəmizin milli modernləşmə yolunu bu dəyərlərin bərqərar olduğu Avropa məkanına inteqrasiyada görür.

Ölkəmizdə azərbaycançılıq ideologiyası nəinki müasir dövrdə, tarixin müxtəlif mərhələlərində ən vacib mənəvi dəyər olmuşdur. Lakin XX əsrdən etibarən bu prinsip daha da inkişaf edərək, bu günə gəlib çatmışdır. Tarixin müxtəlif mərhələlərində ortaya atılan azərbaycançılıq ideyası məsələsini çox uğurla həyata keçirən, onu daha da zənginləşdirən ümummillə lider Heydər Əliyev olmuşdur.

Müasir, qloballaşan dünyada dövlətimiz milli ideologiyanın təbliği baxımından dünyanın aparıcı dövlətləri sırasındadır.

АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ ИДЕОЛОГИЯ КАК НАЦИОНАЛЬНАЯ И УНИВЕРСАЛЬНАЯ ИДЕОЛОГИЯ

Саба Гусейнова

Ключевые слова: *национальная идеология, азербайджанство, гражданство, национальная независимость, свобода совести, свобода религии, глобализация, национальные ценности*

Главный план статьи состоит в том, что идеи и идеология являются наиболее важным инструментом управления в жизни людей и обществ. Приверженность национальным ценностям, лежащим в основе идеи независимости, в настоящее время является ведущим инструментом пропаганды в азербайджанском обществе. Священный долг каждого гражданина - донести до мира независимость нашего государства и ценности нашего народа, в отличие от воинствующего национализма и шовинизма идеологии азербайджанства, являющейся основой нашей национальной идеологии, как среди граждан страны, так и среди азербайджанцев, проживающих за рубежом. В настоящее время идея азербайджанства считает важной защиту общечеловеческих ценностей в условиях глобализации, и видит путь национальной модернизации нашей страны в интеграции в европейское пространство, где эти ценности утверждаются.

Идеология азербайджанства в нашей стране стала важнейшей духовной ценностью не только в наше время, но и на разных этапах истории. Однако с двадцатого века этот принцип развился и дошел до наших дней. Именно общенациональный лидер Гейдар Алиев успешно воплотил в жизнь вопрос идеи азербайджанства, поднимавшейся на разных этапах истории, и еще больше обогатил ее.

В современном глобализованном мире наше государство входит в число ведущих стран мира по продвижению национальной идеологии.

AZERBAIJANI IDEOLOGY AS A NATIONAL AND UNIVERSAL IDEOLOGY

Saba Huseynova

Keywords: *National ideology, Azerbaijanism, Citizenship, National independence, Freedom of conscience, Freedom of religion, Globalization, National values*

The main plan of the article is that ideas and ideology are the most important governing tool in the lives of peoples and societies. Commitment to national values, which are the mainstay of the idea of independence, is currently the leading means of propaganda in Azerbaijani society. Unlike the aggressive nationalism and chauvinism between the citizens of the country and Azerbaijanis living abroad, which is the ideology of Azerbaijanism, which is the basis of our national ideology, it should be the sacred duty of every citizen to convey the independence of our state and the values of our people to the world.

At present, the idea of Azerbaijanism considers it important to protect universal values in the context of globalization, and sees the path of national modernization of our country in the integration into the European space where values are stable.

The ideology of Azerbaijanism in our country has become an important spiritual value not only in modern times, but also at various stages of history. However, since the twentieth century, this principle has further developed and survived to this day. It was the national leader HeydarAliyev who successfully implemented the issue of the idea of Azerbaijanism, which was raised at different stages of history, and enriched it even more. In the modern, globalized world, our state is among the leading countries in the world in terms of propaganda of national ideology.

İdeya və ideologiya xalqların və cəmiyyətlərin həyatında öz spesifik xüsusiyyətləri və mahiyyətləri etibarilə bir-birindən fərqlənir. Bu fərqlər milli xüsusiyyətlərə əsaslanır. Bizim ideologiyanın əsasını milli müstəqillik təşkil edir. O demokratik ideallara, ümumbəşəri dəyərlərə, dövlətin konstitusiyasına, milli mədəniyyət və adətlərə, vicdan azadlığına, humanizmə müvafiq yaradılır.

Milli müstəqillik ideyası prinsiplərindən biri milli və ümumbəşəri dəyərlər arasından harmoniya yaradılmasıdır. Bu prinsip böyük gələcəyin qurulmasında insanların inamının möhkəmlənməsinə, vətəndaşların siyasi mədəniyyətinin artmasına, tərəqqinin düzgün dərk edilməsinə qulluq edir [1, s.3].

Milli dəyərlərə sadiqlik müstəqillik ideyasının dayəğıdır. Azərbaycanda yaşayan bütün millətlərin və xalqların nümayəndələri öz doğma dillərini, mədəniyyətlərini, adət- ənənələrini qorumaq və inkişaf etdirmək imkanına malikdilər.

Milli müstəqillik ideologiyası insana öz mənəvi dünyasını zənginləşdirməyə geniş imkan yaradır. Bunun reallaşması, hərtərəfli təhsilli, mənəvi, əqli, fiziki cəhətdən yetkin nəslin formalaşması ilə bağlıdır.

Milli müstəqillik ideyasının həyata keçirilməsi prosesində şəxsiyyət azadlığı məsələsi də mühüm yer tutur. Çünki, yalnız öz hüquq və vəzifələrini yaxşı bilən, öz gücünə və imkanlarına güvənən insan ətrafında baş verən hadisələrə müstəqil şəkildə münasibət göstərə, şəxsi maraqları ilə ölkənin, xalqın maraqları arasında harmoniya yarada bilər. Qeyd edək ki, “azadlıq” anlayışı son dərəcə geniş mənə kəsb edir. Bu mənələr sırasında həm müsbət, həm də mənfi çalarlar təzahür edir [9, s.1].

Cəmiyyətin inkişafında mühüm əhəmiyyətə malik, bəşəriyyətin əzəldən bəri can atdığı ümumbəşəri prinsiplərdən biri vicdan azadlığıdır. O “əqidə azadlığı”ndan daha geniş mənə kəsb edir. “Əqidə azadlığı” insanın öz şəxsi

qənaətinə görə insanın hər hansı bir dinə inamını ifadə edir. “Vədan azadlığı” prinsipi isə cəmiyyətin qanunlarına müvafiq olaraq insana inam və məslək azadlığını nəzərdə tutur.

Demokratikləşmənin cəmiyyət həyatında dərinləşməsi prosesi milli ideologiyanın prinsiplərindən biridir. Bu prinsip nəzərdə tutulmuş məqsədlərin, müəyyən proqramların və qəbul edilmiş qərarların həyata keçirilməsini təmin edir. Demokratik prinsiplərin mənimsənilməsi uzunmüddətli prosesdir.

Xalqın mədəniyyətində yer almayan demokratiya onun həyat tərzinin tərkib hissəsi ola bilməz. Elə buna görə də hər bir dövlət özü üçün məqsədyönlü olan demokratik inkişaf yolunu seçməlidir. İdeya olaraq demokratiya anlayışı Qərbdən gəlsə də, Şərqdə də onun spesifik xüsusiyyətləri vardır. Bu hakimiyyət və etibar ənənəsində özünü göstərir [5, s.1].

Qədim dövrlərdən başlayaraq bu günə kimi Azərbaycan xalqının adət-ənənələrini, milli-mənəvi dəyərlərini, polietnik zənginliyini özündə yaşadan və birləşdirən baxışlar sisteminin əsasında azərbaycançılıq ideyası təşəkkül tapmışdır. Azərbaycan tarixən çoxmillətli ölkə, milli və dini tolerantlığın bərqərar olunduğu məkan kimi tanınmış və bu üstün cəhətlər azərbaycançılıq məfkurəsinin əsasını təşkil etmişdir. Böyük mütəfəkkirlərin, dövlət adamlarının, ictimai xadimlərin fəaliyyətində bu ideya zaman-zaman özünü göstərmişdir. Belə ki, xalqımız dünyaya Zərdüştü və “Avesta” kitabını, “Kitabi- Dədə Qorqud”u və qorqudçuluq məfkurəsini, “Koroğlu”nu bəxş etmişdir ki, bunlar da bir tərəfdən ümumazərbaycançılıq məfkurəsinin, məxsusi birgə dəyərlərin, ümumi düşüncə və ictimai davranış tərzinin formalaşması və adət-ənənə sisteminin bərqərar olunmasına təkan vermiş, digər tərəfdən isə Şərqi oxşar mənəvi dünyasının əsaslarının qurulmasında mühüm rol oynamışdır.

Sonrakı dövrlərdə Şah İsmayıl Xətəinin yaradıcılığının ana xəttini təşkil edən azərbaycançılıq ideyası XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində fəaliyyət göstərmiş milli maarifçilərin də yaradıcılığına öz təsirini göstərmiş, təkmilləşmiş və sistemli bir milli ideyaya çevrilmişdir.

Milli ideyanın formalaşmasının mühüm atributlarından biri də tolerantlığın təbliğ edilməsi, digər xalqların mədəniyyətinə hörmətlə yanaşılmasıdır. Azərbaycançılığın əsas qayəsi istər azərbaycanlılara, istərsə də dünyada yaşayan digər xalqlara qarşı multikultural münasibət göstərməkdir. Multikulturalizm dəyərinin dili isə qarşılıqlı əməkdaşlıq, həmrəylik, bir-birinə hörməti ehtiva edir [6, s.2].

Milli ideologiyamız olan azərbaycançılıq ideologiyası ölkədə kimliyindən asılı olmayaraq, bütün fərqli etnikləri bir arada birləşdirir. Bu prinsip dünyanın bütün xalqları və millətləri arasında birləşdirici, bəridirici, həmrəylik missiyası kimi qəbul olunur. Ona görə də azərbaycançılıq ideologiyasının təbliği və onun təməl prinsiplərinin cəmiyyətə çatdırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu ideologiyanın ölkədə yaşayan hər bir vətəndaşa hakim

olmasından ötəri geniş tədbirlər həyata keçirilməlidir.

Psixologiyayı az-çox anlayan, cəmiyyətlə işləyən mütəxəssislər bilirlər ki, hər hansı bir sosial sistemdə ideya konkret olmadıqda müəyyən fəsadlara gətirib çıxarır. Ona görə də inkişaf üçün hökmən ideyanın aydın olması vacibdir. Bütün bunlar nəzərə alınmaqla azərbaycançılıq müfəssəl şəkildə təbliğ olunmalı, həmçinin sözügedən ideya müəyyən qədər cilalanmalı və təkmilləşdirilməlidir. İstər ali məktəblərdə, istərsə də orta ümumtəhsil ocaqlarında, ümumiyyətlə, harda olursa-olsun, ümumi şəkildə də olsa, azərbaycançılıq haqqında söhbət edilməlidir. Tədbirlərdə, mühazirələrdə bu ideologiyayı qabartmaq lazımdır. Bu heç də şovinizm ideyası kimi qəbul olunmamalıdır. Əksinə hər bir yeniyetmənin, gəncin milli ideologiyasının aşkara çıxarılması üçün çox vacib məsələdir [8, s.1].

Azərbaycançılığın əsas elementlərindən biri vətəndaşlıqdır. Vətəndaşlıq kollektiv qərarların qəbul edilməsində vacib amildir. O cəmiyyətdə əxlaqla hüququn inteqrasiyasına xidmət edir. Vətəndaşlıq mövqeyindən çıxış edərək hər bir şəxs vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunur. Gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunması milli təhlükəsizlik baxımından çox əhəmiyyətlidir. Vətənpərvərlik və dövlətçilik azərbaycançılıq ideyalarının mühüm əsasını təşkil edir [11, s.1].

Azərbaycançılıq ideyasının əhəmiyyəti barədə professor Niyazi Mehdiinin qeydləri çox maraqlıdır [3]. Bu ideyanın ölkədə və dünyada təbliğ olunması çoxmillətli, multikultural və tolerant ölkəmiz üçün çox vacibdir. Ölkəmiz dünyanın ən həssas coğrafiyasında yerləşdiyinə və təbii sərvətləri zənginliyinə görə, dünya güclərinin diqqətində yer alan, lakin çox da böyük olmayan dövlətimizin müstəqilliyini qorumaq və möhkəmləndirmək üçün azərbaycançılıq ideyasının ölkədə və dünyada təbliğ olunması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Hazırda azərbaycançılıq ideyasının təbliği dövlət tərəfindən yüksək səviyyədə təmin edilir, ölkəmiz dünya birliyinə sürətlə inteqrasiya edir. Hazırda ölkəmiz dünya dövlətləri tərəfindən cəlbədicə dövlət kimi qəbul olunur. Azərbaycanın şərqlə qərbi, şimalla cənubu birləşdirən böyük kommunikasiya dəhlizinə, diskussiya, dialoq mərkəzinə çevrilməsi, ölkəmiz üzərində beynəlxalq əlaqələrin getdikcə genişlənməsi dövlətimizin gücünü və qüdrətini yüksəldir. Azərbaycanın regionun ən böyük sabit, inkişaf edən ölkəsi kimi, dünya dövlətləri tərəfindən seçilməsi heç də təsadüfi deyil və bu proses ilk növbədə azərbaycançılıq ideyasının təbliği nəticəsində baş verir [3, s.25].

Hər bir ölkə vətəndaşı yaxşı başa düşür ki, müasir dünyada informasiya əldə etmək və yaymaq ölkəmizin həyatında xüsusi rol oynayır və bu mərhələdə azərbaycançılıq ideyası istiqamətində görülən işlərlə yanaşı, həmin işlərin internet mediya resurslarında, sosial şəbəkələrdə təbliğ olunması mühüm əhəmiyyətə malikdir. Buna görə də hər birimiz bu imkanlardan səmərəli istifadə

etməyə, ölkəmizin qazandığı uğurları geniş təbliğ etməyə cəhd etməli, bu ideyanın mahiyyətini dünyanın aparıcı dillərində beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırmağı bacarmalıyıq [10, s.2].

Müasir dövlətçilikdə qloballaşmanın bir sıra inkişaf göstəriciləri milli mənsubluğa təsir göstərir. Qloballaşan dünyada bəzən vətənpərvərlik hissi daha çox vətəndaşlıq, loyallıq və tolerantlıq hissləri ilə əvəz olunur. Müəyyən hallarda isə sənayeləşmə, demokratikləşmə, məlumat mübadilə dairəsinin genişlənməsi və s. qloballaşma prosesləri etnomillə mənsubiyyətə təsir edərək münaqişələrə də səbəb olur. Bunu nəzərə alan bir sıra təhlilçilər qloballaşmanın milli ideologiya ilə ziddiyyətlər təşkil etdiyini önə çəkir, onları antaqonist (düşmən, bir-birinə tam ziddiyyət) dəyərlər sistemi kimi xarakterizə edir. Buna görə də müasir dünyada milli ideologiya ilə ümumbəşəri dəyərlərin ahənginə nail olmaq, qloballaşma prosesinə öz milli mənəvi irsi ilə qoşulmaq hər bir xalq üçün böyük önəm daşıyır. Azərbaycançılıq ideyası bu çağırışlara cavab verir, milli mənsubluğun müdafiəsi ilə yanaşı, ümumbəşəri dəyərləri özündə ehtiva edir. Eyni zamanda azərbaycançılıq ideyası qloballaşma şəraitində universal dəyərlərin qorunmasını önəmli hesab edir və ölkəmizin milli modernləşmə yolunu bu dəyərlərin bərqərar olduğu Avropa məkanına inteqrasiyada görür. İnkişaf etmiş Avropa ölkələrinin tarixi göstərir ki, baş verən hər hansı bir siyasi, iqtisadi kataklizmlərə, hakimiyyətlərin bir-birini əvəzləməsinə, dövlət quruluşunda dəyişikliklərə baxmayaraq, bu ölkələrdə müstəqillik və demokratik inkişaf yolu dönməz və sarsılmazdır. Azərbaycançılıq ideyası da universal dəyər olan insan hüquqlarının qorunması, vahid Avropa məkanında beynəlxalq təhlükəsizliyin təmin edilməsi, eyni zamanda ölkənin ərazi bütövlüyü prinsipi və digər vacib dəyərləri nəzərdə tutaraq qloballaşmanı müasir dünyanın təbii inkişaf prosesi hesab edir [6, s.3].

Azərbaycançılıq ideologiyası milli dövlət ideologiyası kimi, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına söykənən, Azərbaycanın müstəqilliyinə, onun hüquqi və demokratik dövlət kimi inkişafına və milli təhlükəsizliyinin qorunmasına xidmət edən dəyərli sistemdir. Azərbaycançılıq ideologiyası XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərində təşəkkül taparaq formalaşmış və böyük bir təkamül yolu keçmişdir.

Azərbaycançılığın bütün dünya azərbaycanlılarını birləşdirən ideya halına gəlməsi, müstəqil Azərbaycan dövlətinin ideya əsasına çevrilməsi Ümummillə lider Heydər Əliyevin tarixi xidmətidir. 1993-cü ildə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra, o, xaricdəki soydaşlarımızın mütəşəkkil qüvvəyə çevrilməsinə, onların vətənimizlə əlaqələrinin möhkəmlənməsini prioritet məsələ kimi hər zaman diqqətdə saxlamışdır.

Azərbaycan tarixən müxtəlif millətlərin dinc yanaşı yaşadığı, milli və dini tolerantlığın bərqərar olduğu ölkə olmuşdur. Burada hər bir xalqın və millətin nümayəndəsinə bərabər münasibət göstərilir.

Azərbaycançılıq ideyası Azərbaycanın müstəqilliyini qorumaq, onun demokratik inkişafını təşkil etməklə yanaşı, millətçilik və şovinizmə qarşı təşəkkül tapmış ideyadır. Azərbaycançılıq ideyasının kökündə millətçilik yox, vətəndaşlıq dəyəri dayanır. Bu ideyanın məqsədi çoxmillətli Azərbaycan xalqının birləşməsi və demokratik yolla inkişaf etməsinə zəmin yaradan dəyərlər sistemini formalaşdırmaqdır.

2001-ci il 9 noyabrda Dünya azərbaycanlılarının I qurultayında dövlətin siyasətini səciyyələndirərkən ümummilli lider Heydər Əliyev onun prioritet ideyasını belə nəzərə çatdırırdı: “Müstəqil Azərbaycanın əsas ideyası azərbaycançılıqdır. Hər bir azərbaycanlı öz milli mənsubiyyətinə görə qürur hissi keçirməlidir və biz azərbaycançılığı, Azərbaycan dilini, mədəniyyətini, milli-mənəvi dəyərlərini, adət- ənənələrini yaşatmalıyıq”.

Azərbaycançılıq ideyası Azərbaycan ərazisində yaşayan xalqın həmrəyliyi ilə məhdudlaşmır. Bu ideologiya həm də Azərbaycanın müstəqilliyini arzulayan, onun güclənməsini istəyən insanları birləşdirir. Azərbaycançılıq Azərbaycanın dünya birliyinə inteqrasiyasının ideya əsasını təşkil edir. Bu ideya ilə biz özümüzü dünyaya tanıdır, onun tolerantlıq, etnik müxtəliflik kimi mütərəqqi dünya dəyərlərini özündə birləşdirən ideya kimi təbliğ edirik.

Tarixin müxtəlif mərhələlərində ortaya atılan azərbaycançılıq ideyası məsələsini çox uğurla həyata keçirən, onu daha da zənginləşdirən ümummilli lider Heydər Əliyev olmuşdur. Tarixdən məlumdur ki, azərbaycançılıq ideyası hələ 1918-1920-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə milli ideologiyamızın tərkib hissəsi kimi önə çəkilib. Həmin dövrdə azərbaycançılıq ideyasının inkişaf etməsi ona görə önə çəkilirdi ki, Azərbaycanda, xüsusən Bakıda çoxlu etnik qruplar yaşayırdı. Bu amili nəzərə alan M.Ə.Rəsulzadə və həmkarları azərbaycançılıq ideologiyasının təbliğatına səylə çalışırdılar. Lakin bolşeviklərin işğalı ilə bu məsələ yarımçıq qaldı. Azərbaycançılıq ideyasının yenidən təbliğatına yalnız Heydər Əliyev 1969-cu ilin iyul ayında Azərbaycana rəhbərliyə gəlməsilə başlandı. 1978-ci ildə Azərbaycan SSR-in qəbul olunmuş yeni Konstitusiyasında ilk dəfə Azərbaycan dili dövlət kimi qəbul olundu və azərbaycançılıq ideyası irəli sürüldü [4, s.38].

Hazırda azərbaycançılıq ideyası dövlətimiz tərəfindən yüksək səviyyədə təbliğ edilir, ölkəmiz dünya birliyinə sürətlə inteqrasiya edir, Azərbaycan Respublikası hazırda dünya dövlətləri tərəfindən cəlbedici dövlət kimi qəbul olunur.

Azərbaycanın dünyanın 120 ölkəsini birləşdirən Qoşulmama Hərəkatına sədr seçilməsi dövlətimizin böyük kommunikasiya dəhlizinə, diskussiya, dialoq mərkəzinə çevrilməsi ölkəmizdə ideoloji dəyərlərin təbliğinin və milli təhlükəsizlik baxımından inkişafının nəticəsidir.

Ədəbiyyat

- 1.Kitabxanalarda Heydər Əliyev irsinin və azərbaycançılıq ideyasının təbliği (Milli Kitabxananın yaranmasının 90 illiyinə həsr edilmişdir) Bakı, 2013.
- 2.Azərbaycançılıq ideyasının təbliği-Paralel.az.9 dekabr 2013.
- 3.Niyazi Mehdi “Çətin və dolaşq durumların kulturolojisi (Şərqi və Qərbi mədəniyyətlərində virtual örtüyün “kosmoqoniyası)”.
- 4.Hüquqi dövətdə dövlətçilik və azərbaycançılıq ideyasının təbliğində KİV-in rolu. “Səs” qəzeti 12 iyun 2015.
5. Rüstəmovə A. “Respublika” qəzeti. sentyabr 2018.
- 6.Rzayev R.. Dövlət quruculuğunda azərbaycançılıq ideologiyasının rolu. Bakı,2013
- 7.”Şərqi” qəzeti. 25.02.2016.
- 8.Paralel.az.09.12.2019..
- 9.Azərbaycançılıq ideyasının təbliği- Palitraneews.az 8 dekabr 2014.
- 10.Azərbaycançılıq ulu öndərin tarixi uzaqgörənliyi...www.elibrarysaz qzt2018